

Befrielsedagen - Slutet för ditt morgonkaffe?

Monia Lougui och Gustav Häggbom

Handel, i form av import och export, är avgörande för att upprätthålla vardagliga aktiviteter. Det morgonkaffe vi dagligen njuter av, serverat ur en kopp tillverkad i Tyskland av australiensiskt råmaterial, är bryggt på kaffeböner som färdats över världshaven från Colombia eller Brasilien. Morgonkaffet bär smaken av ett komplext nätverk av utbyten som betonar vikten av globalisering och internationell handel.

Under onsdagen den 2a april 2025 proklamerade USA:s president Donald Trump det som han kallar för befrielsedagen. Ett tullpaket som, enligt presidenten, ska återuppliva USA:s industri. Ursula von der Leyen, ordförande för EU-kommissionen, beskriver effekterna av tullarna som ”ett hårt slag mot världsekonomin”.⁽¹⁾

Detta memo analyserar internationell handel, protektionism och handelskrig genom att belysa grundläggande ekonomiska koncept och förklara tullars effekter på handelsflöden. Memot beskriver också hur spelteori kan tillämpas för att förstå strategiska interaktioner mellan nationer samt utforskar möjliga svar på handelshinder. Slutligen applicerar vi dessa koncept på en fallstudie om USA:s pågående handelskrig. Syftet med memot är att ge en grundläggande förståelse för internationell handel samt belysa effekterna av tullar på handelsflöden. I memot redogörs också hur internationell handel och tullar kan förstås utifrån konceptet ekonomisk statskonst.

INTERNATIONELL HANDEL, VAD OCH VARFÖR

Enligt en av de mest välkända och grundläggande handelsteorierna handlar länder med varandra främst av två anledningar. För det första så är länder olika effektiva i att producera varor och tjänster. Genom handel kan länder specialisera sig på att producera varor som de är relativt mer effektiva i att producera. För det andra vill länder uppnå stordriftsfördelar i produktionen av ett

fåtal varor snarare än att offra begränsade resurser åt att producera en rad olika varor. Principerna ovan bygger på teorin om komparativa fördelar utvecklad av David Ricardo redan år 1817 i sitt klassiska verk *The Principles of Political economy and Taxation* och är än idag en grundmodell för att förstå internationell handel.⁽²⁾ Ricardomodellen bygger på att länder producerar de varor där de har en relativt lägre produktionskostnad jämfört med andra länder, så kallade komparativa fördelar. Genom att handla med varandra drar länderna nytta av varandras komparativa fördelar vilket innebär en mer effektiv resursanvändning. Resultatet blir att den samlade ekonomin producerar fler varor, som kan konsumeras, till samma kostnad som innan handel uppstod.

Komparativa fördelar är särskilt intressant eftersom konceptet kan förklara varför länder handlar med varandra trots att ena landet kan producera samtliga varor mer effektivt än det andra landet. För att förstå detta kan det vara bra att introducera ett annat nationalekonomiskt koncept, alternativkostnad. Alternativkostnad är den förlorade nyttan (eller vinsten) när du väljer ett alternativ över ett annat. Om du enbart får konsumera en frukt per dag ur jobbets fruktkorg så är alternativkostnaden när du äter äpplet, den förlorade nyttan av att konsumera bananen. Samma logik kan tillämpas på handel, se exempel nedan i figur 1 med svensk-tysk handel.⁽³⁾

Handel trots absoluta fördelar?

Hur kommer det sig att Sverige tjänar på att ha fri handel gentemot Tyskland, när Tyskland har högre arbetskraftsproduktivitet och därmed kan producera billigare varor? Komparativa fördelar och alternativkostnader kan hjälpa oss att förstå detta. Den tyska ingenjörskonsten har gett Tyskland en komparativ fördel i att producera bilar. Eftersom fler bilar kan produceras har också priset på bilar sjunkit vilket lett till att tyskarna har mer pengar över till att konsumera andra varor, exempelvis, inredning i hemmet. Tyskland råkar, turligt nog, ligga nära Sverige som kan producera möbler. Tyskarna kan välja att producera både bilar och möbler, de är ju trots allt skickliga ingenjörer och skulle kunna producera fler möbler per arbetare än Sverige. Men, om tyskarna själva ska producera möbler så måste de offra begränsade resurser så som arbetskraft, el och fastigheter som annars kunde ha allokerats till bilindustrin.

Alternativkostnaden för Tyskland att producera möbler är alltså förlorad produktion och försäljning av bilar. Lösningen är att tyskarna importerar möbler från Sverige i utbyte mot bilar. På så vis får tyskarna sålt fler bilar och kan köpa fler möbler än om de skulle producera båda varorna själva. Sammanfattningsvis, så innebär den tyska ingenjörskonsten och den höga produktiviteten inom bilindustrin något paradoxalt att Sverige har en komparativ fördel i att producera möbler, trots att tyskarna är mer produktiva.

Figur 1. Exempel: Handel trots absoluta fördelar?

Ricardomodellen utgår enbart från arbetskraft som en produktionsfaktor vilket innebär att internationell handel i så fall förklaras av skillnader i arbetskraftsproduktivitet mellan länder. Handelsflöden skiljer sig dock mer än vad som kan förklaras av enbart arbetskraftsproduktivitet. Länder och deras komparativa fördelar beror också på deras tillgång till andra produktionsfaktorer som exempelvis, kapital (byggnader, vägar, maskiner etc.), land och naturresurser. Heckscher-Ohlin-modellen förklarar handel när länder skiljer sig i den relativa tillgången av arbetskraft och kapital. Modellen förklarar att länder handlar med varandra proportionerligt till ländernas relativa tillgång till kapital och arbetskraft.⁽⁴⁾ Med enklare ord så innebär detta att ett kapitalrikt land har komparativa fördelar i att producera varor som är kapitalintensiva, exempelvis, bilar och maskiner medan ett befolkningsrikt land har komparativa fördelar i att producera varor som är arbetskraftsintensiva, exempelvis, textilier och jordbruksprodukter. För ett kapitalrikt land finns det en vilja att exportera kapitalintensiva varor till det befolkningsrika landet eftersom den relativa bristen på kapital där innebär ett högre pris. Principen är den

samma gällande exporten av arbetskraftsintensiva produkter till det kapitalintensiva landet.

I verkligheten förklaras handel naturligtvis av fler faktorer än enbart relativ produktivitet i produktionsfaktorer mellan länder. Ytterligare några faktorer som kan förklara handel är *geografi*, *kultur*, *internationella relationer*, *preferenser*, *humankapital*, *innovation*, *ekonomisk tillväxt*, (*handels*)*politik* och inte minst *växelkurser*. Exempelvis tenderar länder som har liknande relativ produktivitet i produktionsfaktorerna att exportera enbart marginellt differentierade varor till varandra, amerikaner gillar tyska bilar och vice versa, vilket indikerar att *preferenser* spelar roll. Trots det kan många av de ovannämnda faktorerna relateras och tolkas utifrån konceptet om komparativa fördelar. *Geografi* påverkar vad och när saker kan produceras (under perioder av året kan olika geografiska områden vara olika produktiva), *humankapital* gör arbetskraften mer produktiv, *innovation* och *ekonomisk tillväxt* ger ett land mer resurser, skatter och tullar påverkar kostnader och priser, *växelkurser* påverkar priset på varor mellan länder, och så vidare.

HINDER OCH KONFLIKTER MED INTERNATIONELL HANDEL

I förra avsnittet har det nämnts att länder tjänar på att handla med varandra, fler varor kan produceras och konsumeras till ett lägre pris. Men om fördelarna är så stora med handel, varför präglas den internationella politiken kontinuerligt av handelskonflikter? Det enkla svaret är att alla, på kort sikt, inte tjänar på handel. Processen där länder "specialiserar sig" i att producera de varor man är relativt bättre på sker i verkligheten via marknadsmekanismer. När länder börjar handla med varandra så utsätts mindre produktiva industrier, i respektive land, för en ökad konkurrens från industrier i länder med högre produktivitet. Detta leder till minskade vinster i de lågproduktiva industrierna som tvingas skära ned eller i värsta fall gå i konkurs. Eftersom företag tvingas skala ned eller till och med lägga ned sin verksamhet blir individer också av med sina arbeten och kan ha svårt att på kort sikt hitta nya jobb. Samtidigt ökar intäkterna i respektive lands högproduktiva industrier från exporten, vilket innebär en omfördelning som kan upplevas orättvis.

Protektionism och handelshinder

Protektionism är ett samlingsbegrepp för ekonomisk policy som har till syfte att begränsa importen av varor. Syftet med att begränsa importen av varor kan variera, men enligt den framstående nationalekonomen och tillika nobelprisvinnaren Paul Krugman syftar protektionistisk handelspolitik framförallt till att "skydda inkomsten hos en specifik intressegrupp".⁽⁵⁾ Exempel på protektionsistiska åtgärder är *tullar*, *importkvoter*, *exportkvoter*, *subventioner*,

devalvering, *regleringar* m.m.⁽⁶⁾ *Tullar* är en avgift på en importerad vara och kan antingen vara ett fast pris per enhet, en procentuell avgift eller en rörlig avgift beroende på mängden importerad vara. *Importkvoter* innebär en begränsning över antalet enheter av en vara som tillåts importeras. Importkvoter, precis som tullar, höjer priset på importvaran eftersom utbudet begränsas.

Exportkvoter fungerar på samma sätt men tvärtom, de begränsar hur mycket som tillåts exporteras. Detta gynnar ett land som har en monopolställning på marknaden av en vara eftersom köparen inte kan hitta varan eller samma mängd av varan på annat håll. *Subventioner* innebär ett ekonomiskt stöd från staten för att öka produktionen av en vara eller tjänst. Oavsett om de syftar till att bemöta inhemsk efterfrågan, öka exporten eller stärka arbetsmarknaden, påverkar det handeln eftersom den inhemska industrin får en konkurrensfördel. *Devalvering* är en åtgärd som innebär att ett lands centralbank köper utländsk valuta och säljer sin egen valuta vilket resulterar i en lägre växelkurs. En lägre växelkurs innebär att det blir relativt billigare att handla från landet vilket gynnar exportföretag. Även vissa *regleringar* kopplade till import kan fungera som handelshinder eftersom de kan medföra högre kostnader för utländska exportörer än för inhemska producenter. Ett klassiskt exempel är fransk reglering på 1980-talet som specificerade att alla importerade japanska videobandspelare skulle passera en liten tullstation i Poitiers.⁽⁷⁾ Ett annat mer relevant exempel på regleringar är krav på lokalproducerat vid statlig upphandling. *Regleringar* får i praktiken samma effekt på marknaden som importkvoter.

Tabell 1. Exempel på handelshinder och kortsiktiga marknadseffekter för inhemska aktörer.

Policy-instrument	Konsumenter	Producenter	Staten	Samhälls-ekonomi
Tullar	Minskar	Ökar	Ökar	Minskar ⁽⁸⁾
Importkvoter	Minskar	Ökar	Oförändrat	Minskar
Subventioner	Minskar ⁽⁹⁾	Ökar	Minskar ⁽¹⁰⁾	Minskar ⁽¹¹⁾
Devalvering	Minskar	Ökar för exportföretag Minskar för importberoende industrier	Oförändrat	Minskar
Regleringar	Minskar	Ökar	Oförändrat	Minskar

Anm: Marknadseffekter avser den nytta aktörer får av en viss policy, exempelvis minskar tullar nyttan för konsumenter eftersom de behöver betala mer för en vara än vad den fria marknaden hade erbjudit. Å andra sidan ökar tullar nyttan hos inhemska producenter som kan bjuda ut fler varor till ett högre pris.

Välfärdsargument för handelshinder

Trots fördelarna med frihandel så finns det situationer när handelshinder kan gynna landets ekonomiska välfärd. Argumenten för handelshinder kan delas in i två (breda) kategorier: *handelsvillkor* och *marknadsmisslyckanden*. *Handelsvillkor* rör de ekonomiska förutsättningar som råder mellan länder som handlar med varandra. En stor ekonomi kan genom att införa tull på en utländskt producerad vara, påverka världspriset på varan. Detta beror på att de utländska exportföretagen, som gärna vill exportera till den stora ekonomin måste, i syfte att maximera sin vinst, kompensera prisökningen från tullavgiften genom att sänka priset på varan. Exportörens prissänkning kompenserar dock inte hela tullavgiften vilket innebär att slutkunden i importlandet ändå behöver betala mer än innan. Tullincidensen (vem som betalar skatten) hamnar alltså dels på den inhemska konsumenten och dels på den utländska exportören. På så vis kan tullen ses som en indirekt skatt på utländska företag eftersom de kompenserar prisökningen från tullavgiften med prissänkningar på exportvaran. Hur mycket exportörerna kompenserar beror dock på betalningsviljan i importlandet och exportörernas produktionsmöjligheter. Har konsumenterna en hög betalningsvilja och de utländska exportörerna svårt, eller en ovilja, att justera produktionen så kan exportörerna föra över prisökningen på konsumenterna i importlandet. Staten i den stora ekonomin får också intäkter från tullavgiften som kan omfördelas och spenderas likt andra skattemedel varför den kan tillgodoräknas den stora ekonomins välfärd.

Sammanfattningsvis så innebär det att när en ekonomi är tillräckligt stor för att påverka världspriser så överstiger fördelarna (tullintäkterna + priskompensationen från utländska exportörer) nackdelarna (högre pris för konsumenter i importlandet).⁽⁸⁾ Ett litet land, till exempel Sverige, kan inte utnyttja denna strategi eftersom världsmarknaden kan sälja sina produkter på annat håll. Principen gäller dock om landet, oavsett ekonomisk storlek, har en industri som har monopolposition (ensam köpare på marknaden).

Välfärdsvinsterna av att införa tullar är dock snabbt avtagande med tullavgiftens storlek. Strategin är också kontroversiell eftersom den ytterst går ut på att, den stora ekonomin, via sin marknadsposition extraherar välfärdsvinster från andra länder. Detta innebär att andra länder troligtvis kommer besvara tullarna med motåtgärder för att bestraffa och minimera fördelarna.

Det andra välfärdsargumentet rör inhemska *marknadsmisslyckanden* vilket är när marknader är oförmögna att uppnå ett optimalt resursnyttjande. Några vanligt

förekommande marknadsmisslyckanden som nämns i samband med handelshinder är *arbetsmarknadsfriktioner*, *teknologiskt viktiga industrier* och *framväxande industrier* (engelska *Infant Industry*). Argumenten om *friktioner på arbetsmarknaden* syftar till faktorer som påverkar möjligheten och viljan hos arbetare att komma in på arbetsmarknaden eller byta jobb. Om frihandel har negativa effekter på ett företag eller industri som är en särskilt viktig arbetsgivare, i ett land med stora friktioner på arbetsmarknaden, så finns det ett argument att kostnaderna med frihandel överväger fördelarna även på längre sikt. Argumentet om *teknologiskt viktiga industrier* handlar om att skydda industrier som genererar samhällsvinster men där de privata vinsterna inte till fullo kan internaliseras i företagen. Ett exempel är försvars- eller rymdindustrin där teknologiska uppfindingar eller kunskap sprider sig till den civila ekonomin. Frihandel riskerar att konkurrera ut företag inom dessa branscher vilket också riskerar att kunskapsöverföringen uteblir eller blir mer kostsam för den övriga ekonomin att inhämta. Resultatet blir en mindre produktiv ekonomi. Argumentet om *framväxande industrier* handlar om att skydda industrier som potentiellt har komparativa fördelar men där frihandel riskerar att hämma utvecklingen. Detta argument är framförallt vanligt i utvecklingsekonomier snarare än tech-startups i västvärlden.

Ytterligare ett argument för handelshinder är att skydda industrier som är särskilt viktiga för landet utifrån ett säkerhetsperspektiv. Försvarsindustri, energiproduktion och jordbruk är typiska industrier där kostnaden vid även kortsiktiga bortfall överstiger eventuellt långsiktiga samhällsvinster av att importera. Dessa faller också under kategorin marknadsmisslyckanden, att utbudet av samhällskritiska varor som försvarsmateriel, energi och livsmedel är oförmögen att tillgodose efterfrågan i kriser. Staten skyddar därför dessa marknader med handelshinder för att säkerställa deras existens på den inhemska marknaden.

Handelshinder utifrån argumentet om marknadsmisslyckande bygger på att lösa ekonomins interna funktionalitet innan den utsätts för externa faktorer. Politikerna måste dock fråga sig om fördelarna med handelshinder överstiger samhällskostnaderna med att skydda en specifik industri.

Ekonomisk statskonst

Ekonomisk statskonst är användandet av ekonomisk policy för statliga påverkansförsök riktade mot andra stater för att främja utrikes- och säkerhetspolitiska mål.⁽⁹⁾ Handelshinder är ett exempel på ekonomisk policy som

kan användas för att påverka andra stater. Policyinstrumenten kan vara negativa eller positiva. Negativa policyinstrument syftar till att skada eller bestraffa ett land för att uppnå beteendeförändringar. Positiva åtgärder syftar till att uppnå beteendeförändringar genom incitament, exempelvis handelsavtal. Embargon och sanktioner är exempel på negativa åtgärder där syftet är att helt eller delvis förhindra handel med ett land, individer eller företag. EU:s sanktioner mot Ryssland efter Rysslands fullskaliga invasion av Ukraina 2022, innehåller ett embargo (handelsförbud) på strategiska varor till och från Ryssland. Ett annat exempel är USA:s tullar mot Mexiko och Kanada där syftet är att få Mexiko och Kanada att ta ett större ansvar i frågan om massinvandringen och inflödet av droger till USA. Båda dessa fall är exempel på negativa policyåtgärder där syftet är att ändra beteendet hos en annan stat snarare än åtgärder relaterade till välfärdsargumenten *handelsvillkor* eller *marknadsmisslyckande*.

Prisdumpning genom exportsubventioner är ett exempel på en negativ, mer indirekt, policyåtgärd där syftet är att konkurrera ut företag på världsmarknaden. Prisdumpning innebär att en vara bjuds ut till ett pris lägre än marknadspriset. Ett land kan åstadkomma detta på en marknad genom att subventionera en industri med exempelvis skattelättnader eller bidrag. Eftersom subventioner ökar produktionen så gynnas även den inhemska arbetsmarknaden varför policyåtgärden kan maskeras som en industri- eller arbetsmarknadspolitisk åtgärd. Utifrån konceptet komparativa fördelar så innebär subventioner att en industri får kostnadsfördelar och därmed kan konkurrera ut industrier i andra länder. En vanlig motåtgärd mot prisdumpning är tullar. Till exempel införde EU år 2025 en tullsats på glasfiberull och telekommunikationsutrustning från Kina på 56,1 procent respektive 66,6 procent med hänvisning till kinesiska subventioner i dessa industrier.^{(10),(11)} Sammanfattningsvis så innebär det ekonomiska statskonst-perspektivet att handel, handelshinder och handelskonflikter även

kan förklaras av staters utrikes- och säkerhetspolitiska mål och deras strategiska åtgärder och motåtgärder.

SPELTEORI I HANDELNS VÄRLD

Spelteori är ett verktyg för att matematiskt analysera och förklara aktörers strategiska beslut när utfallet beror på andra aktörers beslut.⁽¹²⁾ Spel kan förekomma i många olika former, men några vanligt förekommande är *simultana spel*, *sekventiella spel*, *nollsummespel* eller *samarbetspel*. I *simultana spel* genomför alla aktörer sina beslut samtidigt medan i *sekventiella spel* turas spelarna om att genomföra beslut och motbeslut. I ett *nollsummespel* tävlar spelarna om en given mängd resurser och en spelare kan enbart vinna mer resurser på bekostnad av den andra spelaren. *Samarbetspel* är spel som syftar till att undersöka om spelare utifrån utfallen frivilligt kan ingå samarbete. Besluten anpassas därmed både efter spelets regler men också beroende på motaktörernas agerande.⁽¹³⁾ Ett viktigt grundantagande i spelteorin är att spelare är rationella och vill maximera sin egen nytta.⁽¹⁴⁾

Spelteorins förmåga att analysera olika utfall givet andra aktörers beslut gör metoden lämplig för att analysera internationell handel och handelskonflikter. Länder, i egenskap av aktörer, väljer sina handelsflöden och strategier för att maximera sin nytta i ett komplext förhållande formad av spelregler och andra länders beslut och strategier.

En grundläggande modell inom spelteori som används för att beskriva en strategisk interaktion mellan två aktörer är fångarnas dilemma (på engelska *prisoner's dilemma*).⁽¹⁵⁾ Spelet består av två aktörer, land A och land B som har två möjliga handelsstrategier: frihandel eller protektionism. Båda länderna fattar ett beslut samtidigt. Matrisen i tabell 2 illustrerar ett sådant spel där varje ruta visar ett utfall från olika strategier som implementerats av länderna. Ett negativt utfall innebär en förlust för landet. Om land A och B båda väljer frihandel är vinsten för båda länderna 10. Om land A väljer protektionism och land B väljer frihandel

Tabell 2. Fångarnas dilemma spel.

		Land B	
Land A		Frihandel	Protektionism
	Frihandel	[10, 10]	[-10, 20]
	Protektionism	[20, -10]	[-5, -5]

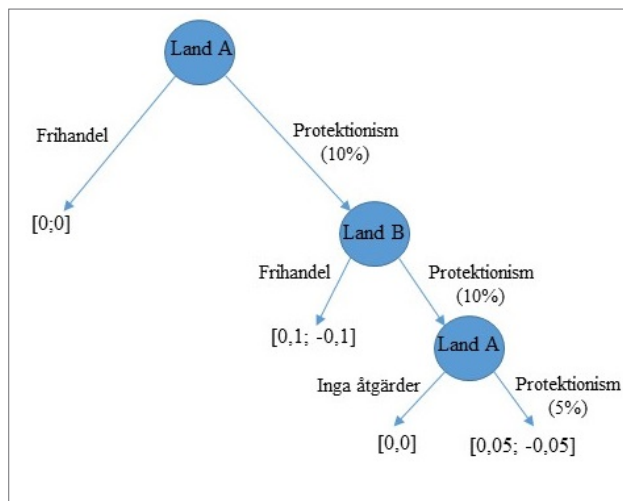
Källa: Författarnas egna exempel inspirerat av Krugman med fler (2012).⁽²⁰⁾

är vinsten för land A och B 20 respektive -10 och den samlade ekonomin 10.⁽¹⁶⁾ Utifrån matrisen är det bästa utfallet för båda länderna ett samarbete i form av frihandel då vinsten för både land A och land B är 10 och den samlade ekonomin 20. Om någon av länderna väljer att införa protektionistiska åtgärder, exempelvis tullar, så hamnar länderna i en handelskonflikt. Om land A väljer att införa handelstullar mot land B, medan land B tillämpar frihandel, ökar land A:s vinst till 20 och land B:s vinst minskar till -10 (se tabell 2, rutan längst ner till vänster). Land B, som agerar för att maximera sin nytta, kommer därmed välja att införa tullar mot land A. Detta eftersom land B förutser att land A kommer att välja protektionism i syfte att gynna sina egna intressen. Följden blir att båda länderna hamnar i en situation av protektionism med lägre vinst (-5 för båda länderna) än om de skulle ha samarbetat i en situation av frihandel. Genom att införa handelstullar når land A och land B en så kallad Nash-jämvikt, en situation där det inte finns något intresse för något av länderna att byta sin strategi.⁽¹⁷⁾ Fångarnas dilemma visar därmed att det finns ett gemensamt intresse av frihandel samtidigt som det finns ett privat intresse av protektionism.⁽¹⁸⁾

Ett spel kan presenteras i strategisk form som i tabell 2. Detta används för att illustrera aktörers strategiska beslut i en kontext där motaktörens svar eller beteende inte är givet från början, precis som fallet är med fångarnas dilemma.⁽¹⁹⁾

Ett spel kan även presenteras i extensiv form, eller spelträd, där en aktör börjar med att välja en strategi och inväntar ett svar från motaktören (ett sekventiellt spel). I kontexten av internationell handel, inleds ett spel i extensiv form i en situation med frihandel. Land A fattar det första beslutet, att antingen införa protektionistiska åtgärder, såsom tullar, eller att låta frihandel bestå. Land B svarar därefter med en motåtgärd på land A:s beslut och väljer mellan protektionistiska åtgärder eller frihandel. Figur 2 illustrerar ett sådant spel i extensiv form som består av noder där ett land (A eller B) gör ett val, grenar som motsvarar de möjliga valen (frihandel eller protektionism) samt utfall kopplade till varje slutnod. Utfallet är nyttan för varje spelare, ofta skriven som [nytta för land A, nytta för land B], och är det som avgör vilket val ett land gör. Utfallen i figur 2 beräknas som summan av den vinst eller förlust som är associerad med varje beslut. Om land A, till exempel, väljer att inte införa några tullar och frihandeln består, är nyttan för land A och land B [0,0],⁽²⁰⁾ det vill säga att länderna inte genererar någon extra vinst relativt utgångsläget.⁽²¹⁾

Om land A däremot väljer protektionistiska åtgärder initieras första steget i spelet och land B väljer att

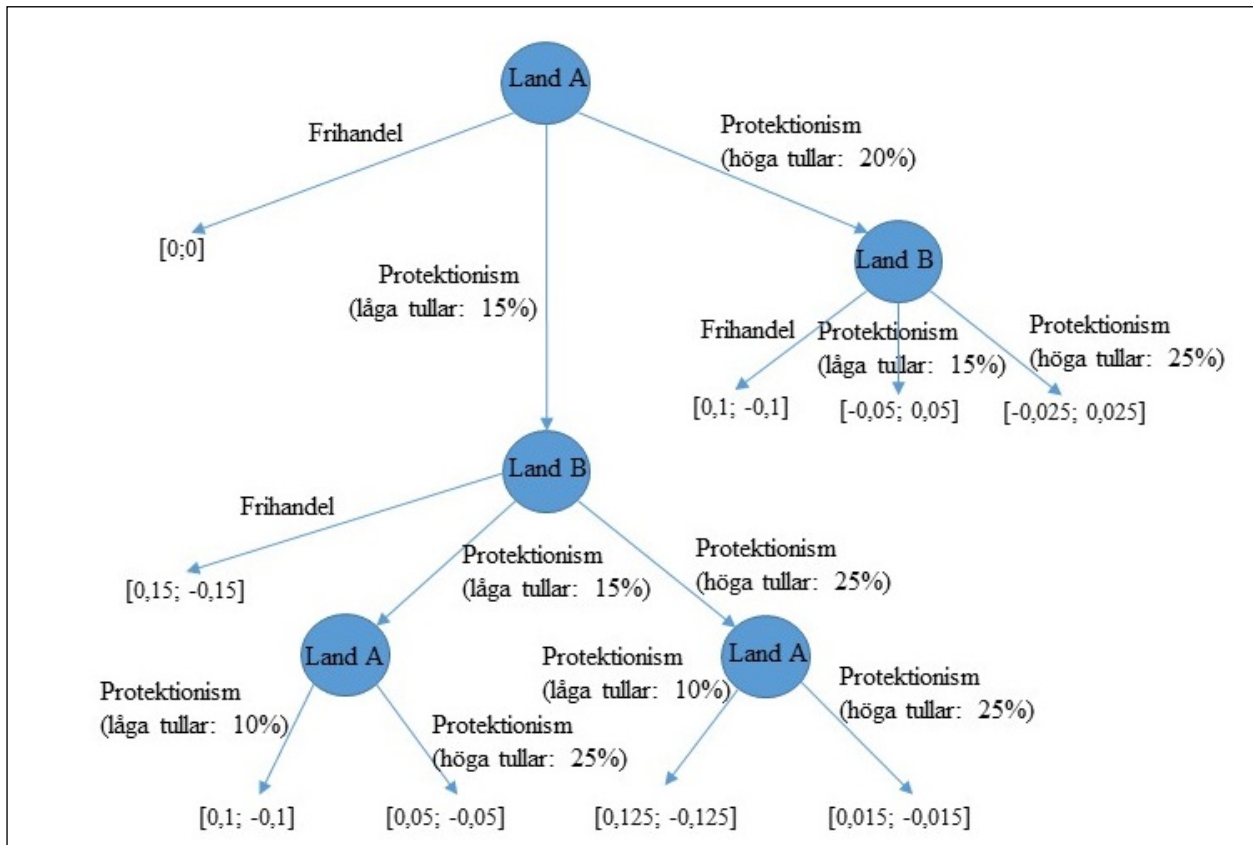
Figur 2. Ett spelträd med två alternativa strategier.

Källa: Författarnas egna exempel inspirerat av Bonnier och Wikman (2021).⁽²⁵⁾

antingen svara med protektionistiska åtgärder eller frihandel, dvs att land B inte vidtar några motåtgärder. Om land B väljer det sistnämnda, att inte agera på land A:s protektionistiska åtgärder, avslutas spelet eftersom land A inte behöver agera på beslutet. Om land B väljer att besvara med att själv införa protektionistiska åtgärder, går spelet vidare till steg två och land A tar ett beslut om hur dessa åtgärder ska besvaras (genom reviderade protektionistiska åtgärder eller genom att inte vidta ytterliga åtgärder). Om land A väljer att besvara land B:s protektionistiska motåtgärder i steg två med reviderade åtgärder finns det även en möjlighet för land B i steg tre att revidera sina protektionistiska åtgärder.⁽²²⁾ Spelet kan därmed eskalera till ett handelskrig med försämrat utfall för både land A och land B.⁽²³⁾

Figur 2 är en förenklad version av ett spel i extensiv form. I verkligheten finns det flera dimensioner som spelet tar i beaktan, som till exempel åtgärdens natur. En spelare kan välja mellan inga åtgärder, svaga åtgärder eller starka åtgärder. I en internationell handelskontext väljer en spelare mellan frihandel, protektionism i form av låga eller höga tullar på 10-15 procent respektive 20-30 procent. Figur 3 ritat upp ett spelträd som även tar hänsyn till omfattningen på aktörens svar. I figur 3 är de applicerade procentsatserna för tullar indikerade i parentes. Syftet med denna figur är att ge en mer verklighetsenlig bild av ett lands möjliga agerande.

Införandet av tullar medför dödviktuskostnader (eller samhällsekonomiska förluster) som uppstår vid ekonomisk ineffektivitet, det vill säga, när resurser inte allokeras på det sätt som maximerar samhällsnyttan.⁽²⁴⁾ Dessutom medför protektionism en förlust för landets rykte och skadar förhållandet till andra länder vilket minskar den

Figur 3. Ett spelträd med tre alternativa strategier.

Källa: Författarnas egna exempel inspirerat av Altieri (2021).⁽²⁷⁾

förväntade vinsten.⁽²⁵⁾ Detta medför att den långsiktiga vinsten för länders som inför höga tullar inte är så hög som det initialt framgår. Vid beräkningen av nyttan i spelträdet i figur 3 tar vi med i beräkningen att länder drabbas av en hög kostnad (50 procent), kopplad till en anseendeförlust, som uppstår när orimligt höga handelstullar införs i ett tillstånd av frihandel. Den totala nyttan, för varje land, motsvarar procentsatsen från egna tullar minus både procentsatsen från motpartens tillämpade tullar och kostnaden för anseendeförlusten vid tillämpning av höga handelstullar.

USA:S TULLPOLITIK 2025- EN FALLSTUDIE

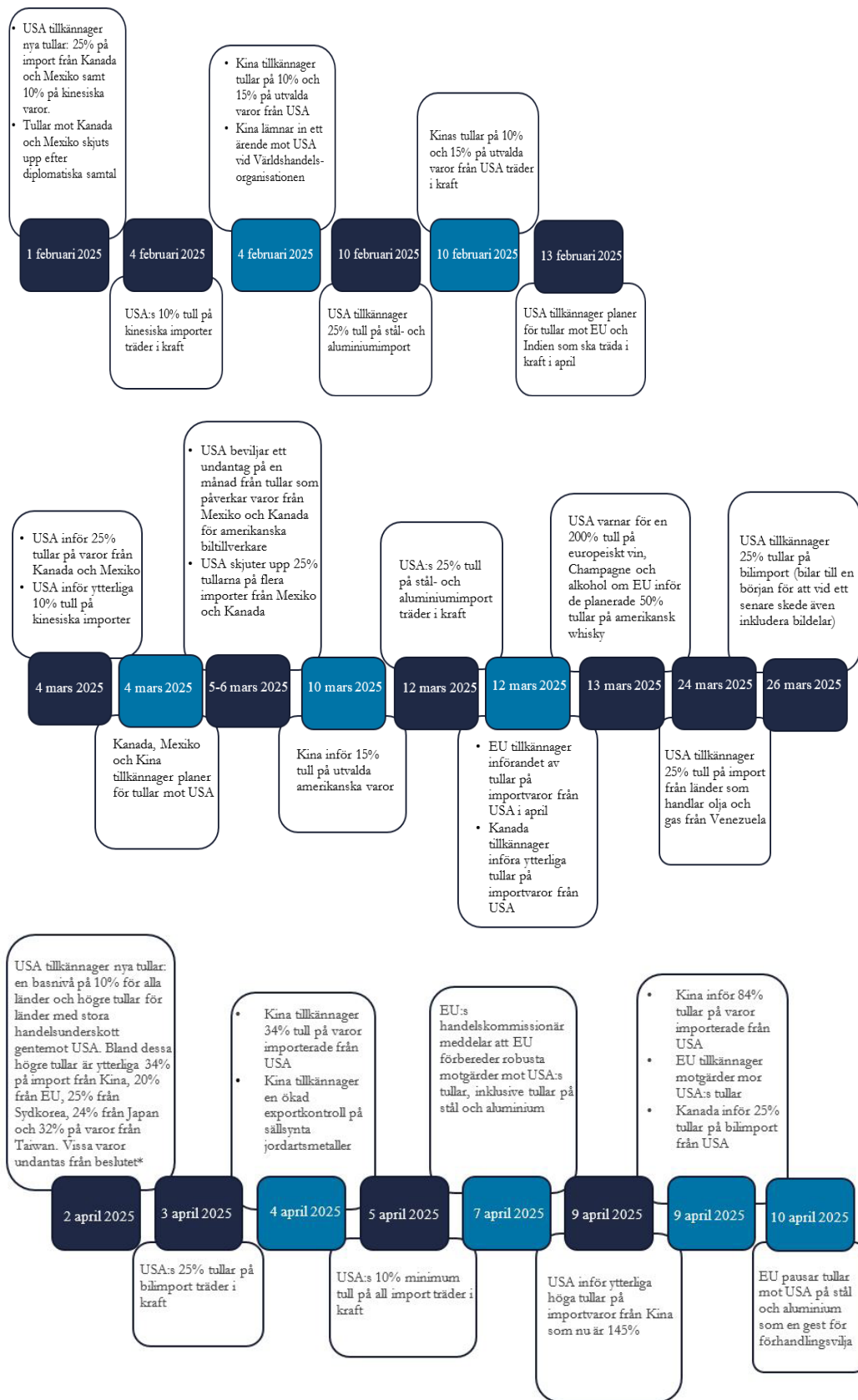
Handelskonflikterna som utspelas mellan USA, Kina, Mexiko, Kanada och EU kan modelleras i ett extensivt spel. USA initierar spelet med omfattande tullar och har därigenom en väsentlig roll för utfallet av handelskonflikterna. Utöver tullar, visar händelseflödet i figur 4, hur USA även använder sig av hot och press med syfte att påverka motaktörernas respons för att gynna USA.

Efter de initiala tullarna från USA ställs motaktörerna inför ett val att vidta protektionistiska åtgärder eller att resignera. Med utgång från spelträdet i figur 3 finns

det ingen ekonomisk rationalitet att resignera och inte agera på USA:s tullar då det medför den största ekonomiska förlusten för motaktörerna. Det återstår därmed för motaktörerna ett avvägande mellan nyttan kopplat till retaliering, det vill säga, att svara med samma medel, och kostnaderna som ett handelskrig medför.

USA och Kina

USA införde tullar på 10 procent mot Kina. Kina besvarade USA:s tullar med likvärdiga tullar på 10 och 15 procent. I det första steget väljer båda länderna en strategi med låga tullar. USA:s nästa steg var att höja tullarna med ytterligare 10 procentenheter. Dessa tullar var i första hand låga men som senare höjdes ännu en gång med 34 procentenheter. USA har med andra ord valt att besvara Kinas låga tullar med höga tullar vilket, enligt spelträdet, medför en lägre vinst för USA än om USA skulle ha besvarat med låga tullar. USA:s svar på Kinas införda tullar antyder att USA:s agenda inte enbart är en optimering av ekonomiska nyttan. Kina väljer i sin tur att besvara dessa höga tullar med striktare exportkontroll på varor till USA samt höga tullar på varor importerade från USA. Utfallet är en upptrappning av handelskonflikten mellan USA och Kina

*: - stål och aluminiumprodukter samt så kallade derivat som redan omfattas av tidigare tullhöjningar
 - bilar och bildelar som redan omfattas av en tilläggstull på 25 procent
 - koppar, läkemedel, hakledare, trä och vissa trävaror, vissa kritiska mineraler samt energiråvaror.

Figur 4. Händelseflöde februari-april.

Källa: Författarnas egen sammanfattning utifrån olika nyhetskällor.

med en effektivitetsförlust vilket strider mot grundidén med internationell handel och utbyte mellan nationer.

USA:s införande av höga tullar mot Kina skadar nationens anseende och försämrar relationen till andra handelspartner. USA:s agerande leder därmed till försämring i den bilaterala relationen med Kina, samtidigt som USA:s anseende och möjligheter till samarbete med andra allierade nationer riskerar att försämrast.

USA och Kanada

USA:s ökade protektionism mot Kanada motiveras dels med ekonomiska argument och dels som en åtgärd för att bekämpa inflödet av illegala droger. I händelseflödet framträder en mindre aggressiv strategi gentemot Kanada jämfört med tullstrategin mot Kina, där USA bland annat pausar sina åtgärder för att ge Kanada möjligheten att uppfylla de krav som USA ställt. USA inför höga tullar på ett urval av produkter importerade från Kanada. Kanada besvarar med höga tullar på specifikt utvalda varor (bilimport från USA) vilket enligt speltrådet är det näst optimala svaret för Kanada, efter låga tullar. USA:s tullar på import från Kanada och Kanadas respons är målstyrda motåtgärder som riktar sig mot specifika produkter utan att skapa starka diplomatiska spänningar.

USA och Mexiko

Handelsrelationen mellan USA och Mexiko utmärker sig i händelseflödet i och med att Mexiko inte valt en retalieringsstrategi. Mexiko har, efter USA:s införande av höga tullar på mexikanska varor, resignerat och inte svarat med motåtgärd. Det tyder på att Mexiko försöker i stället gå USA tillmötes och uppfylla de krav som USA ställt. Samtidigt för Mexiko en dialog och förhandlingar i syfte att få USA att upphäva tullarna på mexikanska varor.

USA och EU

EU, likt Mexiko, har valt en strategi som grundas på förhandling utan att utesluta en möjlig retaliering. EU har tillkännagivit målstyrda tullar på importerade varor från USA med syfte att påverka politiskt. För att undvika en försämrad nytta bör EU, enligt speltrådet, antingen besvara med låga eller höga tullar. Att inte införa några åtgärder innebär det sämsta utfallet för EU, eftersom USA extraherar nytta från EU utan bestraffning. Det optimala alternativet är fortsatt förhandling som leder till ett frihandelsavtal.

VÄGEN FRAMÅT FÖR SVERIGE OCH EU

Sverige är en liten ekonomi som är beroende av att handla med omvärlden. USA:s tullpolitik och eventuella långvariga handelskonflikter innebär därför en stor risk och utmaning för svensk ekonomi.

Sverige kan inte enskilt besvara USA:s tullar eftersom EU har en gemensam handelspolitik mot omvärlden. Införande av handelshinder från ett medlemsland på eget bevåg skulle bemötas med stark kritik, rättsliga procedurer och eventuella viten från EU. EU-kommissionen har exempelvis kallat Ungern inför EU-domstolen på grund av exportkvoter på byggmaterial.⁽²⁶⁾ En sådan åtgärd skulle kosta Sverige som liten ekonomi betydligt mer, både i form av pengar och anseende, än eventuella fördelar och effekter på USA:s beteende. Frågan vi istället måste ställa oss är vad EU kan- och borde-göra mot de amerikanska tullarna och vilken roll Sveriges politiker och tjänstemän i Bryssel har för att minimera skadorna på svensk ekonomi.

EU har ett ansvar att skydda unionens ekonomiska intressen, samtidigt som det är viktigt att upprätthålla en rättvis handel som är regelstyrd, transparent och följer handelsavtal. Unionens uppgift är att kombinera diplomati, motåtgärder och strategiska beslut vilket skildras i EU:s initiativ att inleda förhandlingar med USA om tullfrågan. Förhandlingar anses av EU vara ett första steg för att avvärja tullar vilket i teorin är det mest lämpliga utfallet för att undvika protektionistiska åtgärder med ogynnsamma följder. Dessa förhandlingar kan till exempel formaliseras i rimliga handelssanktioner, produktspecifika handelsåtgärder, eller importkvoter. Att välja att inte alls besvara USA:s tullar riktade mot EU kompromissar även förtroendet för unionen som en förespråkare av rättvis handel. De tullar som USA har infört eller har som intention att införa saknar en ekonomisk rationalitet och uppfattas av EU som orättfärdiga. Därmed kan EU:s inriktning på åtgärder motiveras av EU:s vilja att framstå som en pålitlig och trovärdig handelspartner samt viljan att värna om den regelbaserade världsordningen och WTO.

För EU är en rimlig strategi att inleda förhandlingar med USA för att nå en överenskommelse. Europeiska kommissionens ordförande Ursula von der Leyen förespråkar ett sådant initiativ och föreslår en "zero-for-zero" överenskommelse gällande industrivaror.⁽²⁷⁾ En sådan överenskommelse skulle innebära att varken USA eller EU inför tullar på varor från utvalda industrier. Om parterna inte kan nå en sådan uppgörelse är nästa steg för EU införandet av tullar som motsvarar de tullar som USA inför mot varor importerade från EU.

EU:s strategi signalerar en vilja att samarbeta och behålla frihandel mellan sina medlemsstater och USA samtidigt som unionen är redo att införa nödvändiga åtgärder för att försvara EU:s ekonomiska intressen. Detta är i linje med Ursula von Der Leyens uttalande i pressmeddelande *”Because Europe is always ready for a good deal. So we keep it on the table. But we are also prepared to respond through countermeasures and defend our interests.”*⁽²⁸⁾ Att EU har valt att pausa de föreslagna tullåtgärderna är ett strategiskt beslut för att dels nå ett mer fördelaktigt utfall, dels för att markera sin samarbetsvilja med USA.

Den tullpolitik som USA bedriver orsakar instabilitet i den internationella handeln. Det finns anledningar för EU, att utöver en revidering av sin egen tullpolitik, införa ytterliga åtgärder som innebär ett minskat beroende av USA. En åtgärd är att identifiera alternativa handelsaktörer och diversifiera handeln för att minska beroendet av enskilda aktörer. Detta kan uppnås genom nya frihandelsavtal.

Därtill kan EU visa sitt stöd genom att kompensera sektorer som är beroende av handel med USA och drabbats negativt av tullarna.

För att EU ska kunna förhandla med Trump-administrationen är det också viktigt att förstå deras syfte med tullarna. Enligt den exekutiva ordern som utfärdades av president Trump i samband med befrielsedagen syftar tullarna till att åtgärda det ökade handelsunderskottet som enligt den exekutiva ordern är ett resultat av orättvisa handelshinder och -metoder från omvärlden. Att handelsunderskottet mot länder ska balanseras ut med hjälp av tullarna är det få handelsexperter som tror på eftersom det också påverkar produktiviteten i amerikanska industrier som är beroende av globala värdekedjor och importerade insatsvaror. Syftet

med tullarna är enklare att förstå utifrån ett ekonomiskt statskonst-perspektiv. Tullarna är negativa åtgärder mot länder för att ändra deras beteende. Mexiko och Kanada ska ta ett större ansvar i frågan om massinvandringen och inflödet av syntetiska opioider till USA. Kina, som är USA:s största geopolitiska konkurrent, ska begränsas men också bestraffas för sina handelsmetoder och möjliggörare av export av syntetiska opioider. Att reserande världen drabbas av tullar fyller två funktioner. För det första försvårar det Kinas möjligheter att undvika tullarna (tullarna från 2018 undveks exempelvis via Vietnam), och för det andra skapar det ett förhandlingsläge där Trump kan sluta avtal med länder och ändra deras relation till Kina. Sammanfattningsvis, försöker Trump-administrationen troligen uppnå flera mål samtidigt med tullarna, både säkerhetspolitiska mål (begränsa och bestraffa Kina) samt att försöka åtgärda handelsrelaterade problem. Det finns därför ett intresse av framtida studier som analyserar dessa händelser ur ett geoeconomiskt perspektiv.

USA:s tullpolitik 2025 har kastat om spelplanen för världshandeln. Huruvida vårt morgonkaffe är hotat av den nya spelplanen får tiden avgöra men dessa händelser har onekligen skapat utrymme för nationer att revidera sina handelsavtal och tänka på alternativa handelsflöden. Det skapas möjligheter för att utveckla nya handelsallianser och avtal. Länder granskar sina handelsrelationer och beroende samt uppdaterar sina strategiska ekonomiska ramverk.

De införda protektionistiska åtgärderna drabbar förtroendet för de involverade parterna.

Detta innebär att länder, i framtiden, kan komma att vara mer återhållsamma i sina handelsrelationer med USA och kan drivas till samarbeten med mer pålitliga och trovärdiga handelsaktörer. ■

Monia Lougui är forskare vid FOI:s enhet för Försvarsekonomi och tekn. dr i industriell ekonomi och organisation.

Gustav Häggbom är biträdande analytiker vid FOI:s enhet för Ekonomisk säkerhet och har en masterexamen i nationalekonomi.

Slutnoter

- 1 "USA inför nya tullar på flera länder – 20 procent för varor från EU ", svt nyheter, 2 april, 2025, <https://www.svt.se/nyheter/utrikes/donald-trump-meddelar-tullpaket-svt-sander-live>. Läst 2025-05-22.
- 2 Paul R. Krugman, Maurice Obstfeld och Marc J. Melitz, International Economics: Theory & Policy, 9:e upplagan (Boston: Pearson, 2012), 26.
- 3 Ibid.
- 4 Ibid.
- 5 Ibid., s. 224.
- 6 Ibid.
- 7 Ibid., s. 211.
- 8 Minskar generellt. Potentiellt ökar för en stor ekonomi och små tullavgifter.
- 9 Kan öka om varan är avsedd inhemska marknaden.
- 10 Staten finansierar subventionen.
- 11 På grund av alternativkostnader.
- 12 Paul R. Krugman, Maurice Obstfeld och Marc J. Melitz, International Economics: Theory & Policy, 9:e upplagan (Boston: Pearson, 2012).
- 13 David A. Baldwin, Economic Statecraft, new ed. (Princeton: Princeton University Press, 2020).
- 14 Europeiska kommissionen, Commission acts against unfairly subsidised imports of mobile access equipment from China, 28 april 2025, https://policy.trade.ec.europa.eu/news/commission-acts-against-unfairly-subsidised-imports-mobile-access-equipment-china-2025-04-28_en (läst 2025-05-02).
- 15 Europeiska kommissionen, EU imposes duties on dumped glass fibre yarns from China - European Commission, 19 mars 2025, https://policy.trade.ec.europa.eu/news/eu-imposes-duties-dumped-glass-fibre-yarns-china-2025-03-19_en (läst 2025-05-02).
- 16 Roger B. Myerson, Game Theory: Analysis of Conflict (Cambridge, MA: Harvard University Press, 1991).
- 17 Raoof, Omar och Al-Raweshidy Hamed, "Theory of games: An introduction", i Game theory, red. Qiming Huang (Kroatien: INTECH d.o.o, 2010), s. 1-12
- 18 Roger B. Myerson, Game Theory: Analysis of Conflict (Cambridge, MA: Harvard University Press, 1991).
- 19 Paul R. Krugman, Maurice Obstfeld och Marc J. Melitz, International Economics: Theory & Policy, 9:e upplagan (Boston: Pearson, 2012).
- 20 Ibid.
- 21 Raoof, Omar och Al-Raweshidy Hamed, "Theory of games: An introduction", i Game theory, red. Qiming Huang (Kroatien: INTECH d.o.o, 2010), s. 1-12.
- 22 Sebastian Krapohl, Václav Ocelík och Dawid M. Walentek, "The instability of globalization: applying evolutionary game theory to global trade cooperation," Public Choice 188 (2021): 31–51, <https://doi.org/10.1007/s11127-020-00799-1>.
- 23 Ibid.
- 24 Nyttan för land A är summan av extra inkomster kopplat till tullar som införs av land A minus summan av extra utgifter kopplat till tullar som införs av land B.
- 25 Evelina Bonnier och Peter Wikman, Hur kan geoekonomisk rivalitet analyseras utifrån en strategisk ansats?, FOI-R-5214--SE, Totalförsvarets forskningsinstitut, 2021.
- 26 Steg tre är inte presenterad i spelträdet i figur 3.
- 27 Altieri, C., 2021. United States and China: A Game Theoretical Approach to International Trade. Kandidatuppsats.Handledare: Prof. Roberto Lucchetti. Akademiskt år 2020/2021.
- 28 Lisa L. Martin, ed, The Oxford Handbook of the Political Economy of International Trade (Oxford: Oxford University Press, 2015).
- 29 Ibid.
- 30 Europeiska kommissionen, Free movement of goods: Commission decides to refer HUNGARY to the Court regarding export restrictions in the construction sector, 26 januari, 2023, https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/ga/ip_23_270 (läst 2025-05-02).
- 31 Europeiska kommissionen, Statement by President von der Leyen on US tariffs, 10 april 2025, https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/sv/statement_25_1028 (läst 2025-05-22).
- 32 Europeiska kommissionen, Press statement by President von der Leyen with Norwegian Prime Minister Støre, 7 april 2025, https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/sv/statement_25_996 (läst 2025-05-22).

